

«Ærlig talt, Paulus...»

En samtale om misjon da og nå

NOTTO R. THELLE

Det begynte med noen brev. Paulus sendte dem til menigheter spredt rundt i Romerriket. Noen kjenner vi godt, andre gikk tapt, kanskje mange. Innholdet er stort sett klart og forståelig, noe får vi ikke tak på, og noe har vi helt sikkert misforstått.

Jeg bestemte meg for å utfordre ham. Hadde han noe å si om våre utlegninger? Hvordan ville han se på våre strategier for misjon og evangelisering? Hvordan ville han vurdere sine egne visjoner nå – snart to tusen år etter at han selv trodde verden skulle forgå?

Brev besvarer man med et brev. Det var iallfall slik det begynte. Siden ble samtalen mer direkte, ansikt til ansikt. Jeg vil ikke påstå at Paulus ville ha besvart andres henvendelser på samme måte eller gitt uttrykk for de samme synspunktene til andre. Jeg skriver om mitt møte med Paulus. Min beretning er en subjektiv rapport om spørsmål som er for kompliserte til å besvares med entydige svar.

Innledende korrespondanse

Advent 1999

Kjære Paulus!

Takk for dine mange brev. Jeg har kjent dem siden jeg var ung og lest dem igjen flere ganger i det siste. Du skriver godt. Du inspirerer og irriterer. Jeg beundrer ditt engasjement og din omsorg, og misunner deg din selvtilitt, selv om jeg av og til finner den litt

støtende. Tenk å tale med så stor overbevisning om Guds store plan med ens eget liv og med kirken! Hadde jeg hatt samme forvisning, hadde mitt liv kanskje også blitt litt mer helstøpt. Men jeg lever i en annen tid enn deg, og det er kanskje grunnen til at jeg har behov for å utfordre deg litt.

Jeg vet ikke om du selv har skrevet alle brevene som bærer ditt navn. Noen mener at det ikke er mulig, for det stemmer ikke med andre ting vi vet, og noen av brevene har tydelig en litt annen teologisk profil enn det som kommer til uttrykk i de brevene som helt sikkert er dine. Jeg har ikke brydd meg så mye om det. Selv om noen er ført i pennen uten ditt vitende, fornemmer jeg likevel din stemme bak ordene, iallfall i hovedsak. Ville det forresten være så merkelig om du gav uttrykk for skiftende synspunkter i ulike brev? Jeg vet da selv at en våkenatt med grublerier kan få meg til å se annerledes på viktige ting. Nye tider kan kreve nye tanker selv for en som trodde han fikk sine visjoner fra den oppstandne selv.

Jeg har mye å spørre deg om, for selv om du skriver godt og argumenterer skarpt, kan du av og til være vanskelig å forstå, som din medapostel Peter litt ironisk bemerker. Og jeg har et intenst behov for å utfordre deg til å se nærmere på dine påstander fra vårt perspektiv, for både verden og kirken ser helt annerledes ut enn da du skrev dine brev.

Mine viktigste spørsmål dreier seg om ditt syn på evangelisering og misjon. Av og til lurer jeg på om dine tanker i det hele tatt kan brukes av oss sånn på direkten. Men jeg tillater meg aller først å stille deg et direkte spørsmål – du kan ta det som en nysgjerrig parentes om det irriterer deg. Hadde du noen gang tenkt deg at dine brev skulle få guddommelig autoritet? Du vet kanskje at de ble gjort kanoniske og innlemmet i Bibelen som en del av Det nye testamente, ved siden av det som var din Bibel, den jødiske Torah. På denne måten ble dine brev tatt for å være Guds hellige ord og gjort til en ufeilbarlig norm for all ettertid.

Men til selve saken: din misjonsvisjon og den evangelieforståelse denne visjonen baserer seg på. Jeg har grublet ganske mye over hva som egentlig var kjernen i ditt budskap. I min egen kirke trekker man gjerne en klar linje fra deg via Augustin til Luther, som holder frem budskapet om rettferdiggjørelse av tro som det lyssende sentrum i din forkynnelse. Det er et frigjørende budskap som fikk Luther til å tale med stolthet om kristenmenneskets frihet – frihet fra all slags trelldom, inkludert lovtrelldom, og frihet til å gjøre seg til en trell for andre mennesker. Jeg tror kanskje du ville

gjenkjenne dine intensjoner i en slik formulering.

Men mange opplever at læren om rettferdiggjørelsen blir hengende i luften i kirkens forkynnelse. Rettferdiggjørelsen isoleres til bare å være en guddommelig rettsavgjørelse, en domshandling der Gud frikjenner den skyldige. Det beskriver du jo selv med stor innlevelse, og jeg vil ikke rokke ved det. Men når nesten alt som sies om troen, dreier seg om dette, blir perspektivet innskrenket, og det er så mange andre sider av Guds nåde og Kristi frigjørende kraft som forsvinner. Du må da selv innrømme at hos deg er rettferdiggjørelse bare en del av en større helhet, en visjon av Guds nåde som er mer enn hans tilgivelse og noe langt mer enn bare den enkeltes personlige gudsforhold. Det dreier seg da også om Guds skapende virksomhet i hele kosmos?

Jeg har en følelse av at dette henger tett sammen med det du skriver om din egen misjonsgjerning og om Guds *oikonomia*, hans plan for verden som var skjult inntil du fikk den åpenbart – for det er vel det du sier, Paulus, hvis vi virkelig skal ta deg på ordet? I vår tid har vi forstått misjon som arbeidet for at alle mennesker skulle vinnes for Kristus. I flere århundrer har vi tenkt at kristendommen skulle fortrenge andre religioner og at kirken skulle få et slags religiøst verdenshegemoni. Men slik du fartet rundt i Romerriket, utålmodig fra by til by, og etterlot deg små grupper av troende på hvert sted, var det vel ikke noe verdenshegemoni du tenkte på?

Dette lyder sikker litt forvirret, og du blir kanskje litt provosert, men jeg har en følelse av at vi i vår tid har lest våre egne ambisjoner og forventninger inn i dine tanker. Jeg er interessert i å utfordre deg til å tenke gjennom hva du selv fortsatt vil vedkjenne deg av dine visjoner, og hva som ikke lenger holder.

Som du selv skriver i dine brev, hilsen med min, Lupus' hånd.

Første dag i det Herrens år 2000.

Paulus, Jesu Kristi apostel, kalt etter Guds vilje til å forkynne evangeliet for folkeslagene, hilser Lupus. Nåde være med deg og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus. Jeg takker Gud for deg og for alle som fremdeles tror på evangeliet. Måtte han befeste dere så dere kan stå fast i troen.

Ja, jeg holder på de gamle formene. Deres moderne hilsener er litt spede. Men jeg ivrer etter å komme til saken. Og, ærlig talt, jeg blir litt foruroliget av det du skriver. Dine spørsmål avslører din

forvirring. Men du forvirrer også meg. Som du sikkert har oppdaget, liker jeg skarp argumentasjon og unnsær meg ikke for å bruke sterke ord, så jeg brenner etter å rive dine spørsmål i stykker. Men jeg skal forsøke å holde meg. Jeg lærte etter hver av mine menigheter at det ikke alltid fremmet min sak å polemisere, og jeg ble kanskje noe mildere med årene.

Når det gjelder autoriteten i mine brev, blir jeg ærlig talt litt såret av tonen i ditt spørsmål. Kanskje jeg burde la ditt spørsmål bli stående som den nysgjerrige parentes du kaller det, men noe må jeg si. *Selvsagt* skrev jeg i konkrete situasjoner til spesielle menigheter med deres særegne problemer, så jeg vil ikke uten videre gjøre min veiledning til universell sannhet. Jeg innser at jeg ofte ble revet med av spenninger og konflikter i menighetene. Ikke sjelden var jeg tvunget til å ta stilling på sviktende grunnlag og ut fra mangelfull innsikt, men jeg var vant til å ha svarene og mente at tydelig veiledning var bedre enn vage formuleringer. Husk at det ofte var mennesker med en umoden tro jeg skulle veilede. Jeg skulle nok ønske at mine kritikere kunne innse min vanskelige stilling, og på den andre siden at de som senere slukte mine ord som en evig lov, kunne lære å skille vesentlig fra uvesentlig. Hvis ikke, blir min lære verre enn den loven jeg selv måtte vrake, og folk vil igjen trelle under menneskelige bud og forskrifter. La det stå fast. Men...

Ja, det trengs et kraftig «men». Når det gjelder mine sentrale visjoner, har jeg da den tillit til meg selv og til Ånden som virket i mitt hjerte, at jeg var veiledet av Kristus som kalte meg og forvandlet meg fra forfølger til forkynner. Jeg hadde et spesielt apostolat i kraft av Hans høye kall, og jeg fikk mine viktigste åpenbaringer direkte fra Kristus selv. Derfor advarer jeg deg mot å rokke ved min autoritet når det gjelder det sentrale: min plass i Guds frelsesplan med verden. Du synes kanskje det lyder selvopptatt, men det er min rolle og ikke min person som er viktig. Det jeg kaller «mitt evangelium», er ikke bare mitt budskap om Guds nåde i Kristus, men det helt spesielle budskapet at evangeliet om Kristus skulle forkynnes for hedningene. Jeg vil si det så sterkt at om ikke jeg hadde fått en egen åpenbaring fra Gud som avdekket hans hemmelige plan for verden, hadde det ikke blitt noe evangelium for hedningene, og du hadde ikke fått noe budskap om Jesus Kristus. For mine kolleger var det så radikalt at de hadde vanskelig for å akseptere det, mens det for senere generasjoner ble så selvsagt at de ikke skjønte hvor mye som stod på spill da jeg kjempet for «mitt

evangelium».

Dette håper jeg vi kan komme tilbake til, men jeg er tilhenger av en viss orden, og vil derfor først kommentere ditt spørsmål om rettferdiggjørelsen. Jeg tror det kan være nyttig, for det har sammenheng med forståelsen av hele mitt oppdrag og av min misjonsvisjon....

Her ble jeg avbrutt i mine tanker, som så ofte ellers i mine brev. Eller snarere, det var så mange tanker og følelser som presset seg på at jeg ikke helt klarer å systematisere. Samtidig er det en del av det du spør om som er såpass uklart at jeg har behov for en mer direkte samtale. Jeg har bestemt meg for å møte deg. Du er utfordrende i dine kritiske spørsmål, men jeg er ikke sikker på om du blir like modig når vi møtes ansikt til ansikt. Dessuten må jeg spørre deg litt om bakgrunnen for dine spørsmål. Jeg skjønner at det har skjedd mye siden jeg skrev. Jeg sier ikke mer nå. Så får vi heller ta opp tråden når vi møtes. Jeg gleder meg til å rydde opp i saker og ting!

Hils dine søsken i troen. Nåde og fred. Amen. Hilsen med min, Paulus' hånd.

Dermed var det slutt på brevskrivningen. Men plutselig en dag stod han utenfor og banket på. Kom han vandrende fra en av sine reiser som den gangen? Steg han ut av sidene i sine egne brev? Var han bare et produkt av min egen fantasi? Jeg var iallfall glad for samtalen.

Rettfærdiggjørelse og nyskapsel

Paulus har hastverk og gjør seg fort ferdig med de nødvendige hilsener. – La oss komme til saken. Hvor var vi egentlig? Jo, det var selvsagt budskapet om rettferdiggjørelse av tro. Beklager at jeg avbrøt brevet, men dette er så viktig at jeg må sjekke om jeg forstår deg rett.

– Jeg er enig med din kirke om at budskapet om rettferdiggjørelse av tro er det lysende sentrum i mitt budskap. Si gjerne «troen alene», som din kirkefader Luther gjorde det. Min beskrivelse av lovtrelldommen ble nok skjerpet av oppgjøret med min egen farisæiske bakgrunn – jeg tror faktisk at jeg en dag må be mine brødre om unnskyldning for min ensidige fordømmelse av lovtrelldom og selvrettferdighet. Det var jo mange fromme i mitt folk

som levde i stor frihet under loven, med en ydmyk takknemlighet for Guds grenseløse nåde. Det var faktisk først og fremst forvrengningene i mine egne menigheter som skjerpet mine ord. Jeg så hvordan mange gjorde evangeliet til en ny lov, eller underkastet seg menneskeskapte forskrifter som gjorde dem handlingslammet og ufri. Det verste var når det førte til den type hykleri som Peter viste da han den ene dagen aksepterte at hedninger hadde samme posisjon overfor Gud som jødene, og den neste dagen unngikk å være sammen med dem av frykt for sine tilhengere. Skulle jeg formulere mitt budskap på ny, måtte jeg nok gi en helt annen veiledning enn det jeg gjorde den gangen. Ikke minst når jeg ser hvordan mitt oppgjør med min bakgrunn har blitt brukt av kirken til å tegne et fullstendig vrengebilde av mine jødiske brødre.

Paulus er i ferd med å tale seg varm. Han forsikrer seg om at det virkelig stemmer at troen på rettferdiggjørelse av tro alene lever i forkynnelsen, og vedstår seg med stolthet at han hadde et avgjørende ord da budskapet ble utformet. Men det er likevel noe som skurrer. – Jeg gremmer meg hvis det er sant som du sier at noen rendyrker Guds nåde til bare å handle om en guddommelig jus der Gud lar nåde gå for rett og frikjenner de skyldige. Mine bilder fra rettssalen rommer selvsagt ikke hele fylden i Guds frelsesgjerning. Nåde er ikke bare dommerens frikjennelse, men like mye skaperens gjerning med mennesket. Nåde er også at Gud skaper nytt liv der døden truer, gjenreiser mennesket som er nedbøyd eller tråkket i sølen. Det er ikke tilfeldig at jeg stadig bruker ord som «nåde og kraft», for nåde er også uttrykk for Guds kraft som kan forvandle et menneske.

– Jeg trodde jeg hadde gjort dette tindrende klart da jeg i mine brev beskrev det nye liv i Kristus, fortsetter Paulus og blir litt fjern i blikket. – For meg var møtet med Kristus ikke bare å motta hans tilgivelse. Det var like mye en ny skapergjerning i mitt liv, slik jeg skrev i ett av mine brev til menigheten i Korint. Liksom Gud i opphavet skapte himmel og jord og ropte sitt «Bli lys!» inn i det store mørket, på samme måte lot han det lyse i mitt hjerte da kunnskapen om Guds herlighet strålte mot meg fra Kristi ansikt. Der har du min skapelsesberetning, mitt lille Genesis. *Min* begynnelse skjedde midt i livet da jeg møtte ham (2 Kor 4,6). Det skaperlyset og den kraften forvandlet mitt liv. Derfor blir jeg helt fortvilet når noen glemmer at troen på Guds nåde også innebærer forventning om et nytt liv.

Jeg minner Paulus om hans egen fortsettelse av denne skapel-

sesberetningen. Skriver han ikke at han hadde denne skatten i leirkar? – Da er det kanskje ikke så merkelig at ordene oppfattes som trøstende ord til dem som ikke får det til? Skriver du ikke om din egen elendighet slik at folk gjenkjenner sine liv i dine ord? Deres tro er skrøpelig, deres liv er uten kraft, de har ingen gjerninger å vise til. Kort sagt, sier folk, deres liv er som skrøpelige leirkar, verdiløse og ufullkomne.

– Det har jeg da aldri sagt, og heller ikke skrevet! Paulus farer opp og blir nesten sint. – Jada, jeg skrev om skrøpelige leirkar. Men de står da ikke for en skrøpelig tro eller et ynkelig vitnesbyrd. Tvert imot, leirkarene står for de ytre omstendighetene, den brutale virkeligheten troen var omgitt av. Vi var presset og tvilrådige og forfulgt. Vi var truet med slag og forfølgelse og død, hånet og latterliggjort. I slike brutale omgivelser var våre liv ynkelige leirkar. Men, Herre Gud, selve poenget var jo at vår tro lyste som en funk-lende skatt i disse leirkarene. Kraften fra Gud hadde forvandlet våre liv, og det kunne ikke skjules selv under de mest håpløse forhold. Gud hadde latt lyset skinne i våre hjerter. Vi var gjenskapt til nye mennesker (2 Kor 4,7-15).

– Nå skjønner jeg bedre ditt spørsmål, fortsetter Paulus. Han virker nesten overrasket. – Du har rett i at rettferdiggjørelsen hører hjemme i en langt større sammenheng. Den er rotfestet i troen på Gud som skaper liv av det som er dødt, han som en gang skal føre sitt skaperverk til fullendelse. Men det er også en annen side av rettferdiggjørelsen som ikke alltid kommer helt klart frem. For meg er det en del av en større visjon, det jeg kaller Guds hemmelighet eller Guds husholdning. Ordene er litt gammeldage, men de dreier seg om Guds plan med verden slik han i sin visdom hadde lagt den før verdens grunnvoll ble lagt. Det var ingen andre som hadde forstått denne siden av evangeliet. Og jeg hadde ikke fattet det, om det ikke hadde vært gitt meg i en åpenbaring. Derfor taler jeg også om *mitt* evangelium.

Guds plan for verden

Paulus tenker seg om. Er han redd for å bli misforstått og anklaget for å gjøre seg selv til sentrum for evangeliet? – Sentrum i mitt evangelium er rettferdiggjørelse av tro, det står fast. Men den store hemmeligheten er at dette evangeliet skulle forkynnes for folkeslagene. Dette var skjult for verdens herskere, for maktene og myndighetene, også for de andre apostlene. Men *jeg* hadde Guds Ånd og fikk innsikt i Kristi egen forstand, og sku det intet øye så og

intet øre hørte, det som ikke kom opp i noe menneskes tanke, det Gud hadde gjort ferdig for dem som elsker ham (1 Kor 2,6-16).

Jeg protesterer og minner ham om Lukas' beretning om apostlenes gjerninger som viser hvordan Peter, som den første av apostlene, aksepterte at evangeliet skulle forkynnes for hedningene. Det var riktignok en drøm, men den ble forstått som en guddommelig åpenbaring (Apg 10-11).

– Joda, jeg kjenner den versjonen. Paulus klarer ikke helt å skjule sin ironi. – Lukas ville gjerne ha orden på historien. Det var viktig for ham at alt begynte i Jerusalem, og han trengte den apostoliske autoriteten til Peter for å begrunne den prosessen som gjorde at kirken frigjorde seg fra sin jødiske bakgrunn. Men jeg vet da av egen erfaring at Peter hadde liten sans for dette. Han aksepterte det som skjedde, motvillig og nølende riktignok, og i personlig samtale innrømmet han at jeg hadde et særlig kall. Men hans vinglete holdning viste tydelig at han ikke skjønnte så mye av det hele. Den ene dagen kunne han være sammen med troende hedninger, neste dag unngikk han dem. Det fikk meg til å stille spørsmålsteget ved hele hans forståelse av evangeliet. I tillegg fikk han hedningekristne til å lure på om de var kristelige nok, og de stod i fare for å glemme den friheten de hadde fått i Kristus. Det var ikke fritt for at jeg kjørte ham ganske hardt, for å si det mildt. Jeg vet ikke om han noen gang forstod hvor radikalt mitt evangelium var. Du har sikkert merket deg dette i mitt brev til galaterne.

Jeg er fremdeles usikker på hvorfor Paulus er så opptatt av *sitt* evangelium. Dreier det seg ikke bare om hans egen tilretteleggelse av budskapet, med vekt på troen og nåden og Guds rettferdighet uten Loven? Var ikke hans evangelium bare en ny vri som måtte til for å formulere troen uavhengig av jødisk lovfromhet og rituell praksis?

Paulus nikker så smått med hodet og er med meg et stykke på vei. Men så samler han seg og presiserer hva han egentlig mener med alle sine henvisninger til Guds husholdning.

– Jeg synes egentlig mine formuleringer var ganske skarpe, kommenterer han nølende. – Jeg mente jeg hadde forkynt det så klart at det var nok å henvise til det i bisetninger. Men la oss se litt nærmere på hva jeg tross alt har skrevet. Aller tydeligst er det kanskje i Efeserbrevet og Kolosserbrevet. Formuleringene er gode og klare, og jeg kan underskrive hvert ord der, selv om jeg ikke er helt sikker på om jeg skrev dem selv. Hvis folk bare tok mine tanker på alvor, ville de få en klarere forståelse av min plass i den

guddommelige økonomi eller husholdning, som jeg kaller det. Leser du nøyerer etter, vil du oppdage at det er det samme jeg omtaler som Guds mysterium, eller hans viljes hemmelighet (Ef 1,9). Allerede i Romerbrevet beskriver jeg det som en hemmelighet som har vært holdt skjult fra evige tider, men som nå er kommet for dagen (Rom 16,25-26). Jeg uttrykker meg litt beskjedent der, men ingen skulle være i tvil om at det var meg som fikk hemmeligheten åpenbart, og at jeg derfor er selve forvalteren av denne Guds husholdning. Innholdet i hemmeligheten var nok antydnet dulgt i skriftene (Gal 3,8), men hadde vært skjult. Dette som ved Guds nåde ble åpenbart for meg, er ganske enkelt det gode budskap at hedningene har fått del i den arven som var gitt til hans folk. Jeg fikk det store oppdrag å bringe denne Guds husholdning eller frelsesplan frem i lyset, klargjøre det for de hellige og forkynne det for folkeslagene. Les kapittel 3 i Efeserbrevet, så står det der svart på hvitt. Les gjerne Kol 1,25-26 og hele kapittel 1 av Efeserbrevet, der jeg jo faktisk bruker uttrykk fra menighetens lovsang for å si hva det dreier seg om.

Paulus har talt seg varm. Det er nesten som om den gamle striden om hans autoritet dukker opp igjen, og jeg fornemmer hans kamp for å begrunne sin spesielle stilling. – Det er nesten så jeg rødmer når jeg siterer meg selv, innrømmer han, for jeg påstår faktisk at jeg hadde en enestående rolle i Guds frelsesverk: Jeg var ikke bare misjonær, men var utvalgt til å gjøre Guds hemmelighet kjent. Men jeg vedstår meg hvert ord. Det er jo noe av bakgrunnen for at jeg kan tale om at jeg i min egen kropp utfyller det som enda mangler i hans lidelse (Kol 1,24). Kristus fullendte sitt frelsesverk ved sin død og oppstandelse og ved å seire over maktene og myndighetene (Kol 2,14-15; Ef 1,19-23), det står fast. Men hans seier er likevel ikke ført til ende før den også blir kjent av alle maktene i himmelrommet og av de folkeslagene som teller under maktene. Det skjer når evangeliet proklameres for folkeslagene. Når de underkaster seg Kristus, er det et vitnesbyrd for de kosmiske maktene at deres makt er brutt og at Kristus er Herre. Gjennom kirken blir hans visdom kunngjort for maktene og myndighetene i himmelrommet. Det medfører lidelse for meg, men mist ikke motet. Den lidelsen tåler jeg gjerne fordi jeg dermed er med på å fullbyrde hans frelsesverk (Kol 1,24; Ef 3,10).

Jeg merker meg at Paulus taler i presens. Han er tilbake der han var. Hans gamle visjoner lever. Kinnene blusser og han taler med en glød og overbevisningskraft som det ellers kan være vanskelig å

fornemme over avgrunnen av tid som skiller oss. Det er på tide å be ham gå litt mer i detalj om hans forståelse av misjon. – Du bruker mange bilder for å beskrive deg selv som misjonær, forsøker jeg meg for å få ham på gli. – Du bruker mange ord som går på forkynnelse, tjeneste, endog prestatjeneste. Du beskriver deg som en far eller mor som har gitt liv til mange barn og veileder dem gjennom livet, eller en bygmester som bygger et tempel eller et hus. Du taler om herolden som løper over fjellene for å bringe budskapet om fred til dem som er undertrykt (Rom 10,15, Jes 52,7), eller fredsmegleren som forkynner forsoning (2 Kor 5,20-21). Du beskriver seierstoget som sprer dufter av kunnskapen om Kristus (2 Kor 2,14-15). Du...

Misjon – å bære folkeslagene frem som en offergave

– Takk, det er nok, avbryter Paulus. – Jeg kjenner da mine egne brev. Jeg bruker alle disse bildene og flere til. Alt dreier seg selv-sagt om å gjøre Kristus kjent. Slike ord kan enhver bruke om sin forkynnergjerning, det er vel derfor de er blitt stående. Men jeg synes det er merkelig at dere så sjelden ser det jeg allerede har vært inne på – at jeg først og fremst var den som fikk selve Guds hemmelighet å forvalte. Egentlig kan jeg oppsummere det i ett eneste uttrykk som nesten ingen legger merke til: Jeg var «Kristi Jesu prest blant folkeslagene» (Rom 15,15-16). Det vil si at jeg var innviet til den hellige tjeneste å bære frem et nytt folk som offer for den oppstandne Jesus Kristus. Jeg formulerte det nærmest som en programtale, og det står der ennå svart på hvitt: Min hellige prestatjeneste var «å forkynne evangeliet, så folkeslagene blir et offer som Gud gjerne tar imot, innviet ved Den Hellige Ånd». Når jeg reiste over land og hav, var det for å bringe folkene til lydighet og bære dem frem for den oppstandne som et lovprisningsoffer, til ære for hans navn (Rom 1,5). Hadde jeg tenkt meg om, kunne jeg kanskje ha beskrevet dem som førstegrøden, den delen av grøden som bæres frem som et tegn på at hele verden egentlig er hans.

Et offer skal være uten lyte

Paulus har mer å si om denne prestatjenesten, for den gir perspektiver for hans forkynnelse. – Har du lagt merke til hvor opptatt jeg er av at menighetene skal være hellige og ulastelige? Nå, dere lutheranere skjønner dere ikke så mye på hellighet. Jeg visste forresten godt at mine menigheter ofte levde alt annet enn hellige liv. Jeg var klar over at sanne offer for Gud er sønderbrutte hjerter. Men

jeg visste også at et offer skal være uten lyte, og derfor var jeg så intens i mine formaninger om at de skulle bli forvandlet ved fornyelsen av deres sinn. Det var ikke bare den enkelte som skulle bære sitt legeme frem som et levende og hellig offer (Rom 12,1), hele menighetens legeme skulle bli et gudvelbehagelig offer. Derfor skrev jeg stadig om at de skulle renses og hellige seg. Og hvorfor tror du jeg hele tiden kjempet for å bevare enheten i menighetene? Skulle jeg bære frem en splittet kirke som min offergave, ville det ikke være et lovprisningsoffer, men en uverdigg disharmoni.

– Ærlig talt, Paulus, sier jeg og avbryter ordflommen. – Synes du ikke det er litt vel storslagent å se seg selv nesten som en yppersteprest som bærer frem folkeslagene som offergave til den oppstandne? Dessuten trodde jeg evangeliet hadde gjort ende på hele det gamle offervesenet. Offeret var fullført, som mellommann hadde Kristus åpnet veien til Gud.

– Du kan glemme det hvis det ikke passer deg, svarer Paulus. – Bruk gjerne andre bilder. Men da er det ikke sikkert du helt forstår sammenhengen i min misjonsvisjon. Du må ikke glemme at jeg hadde møtt den oppstandne selv. Han grep inn i mitt liv, ikke bare da han rev meg ut av min blindhet utenfor Damaskus. Jeg har selv vært i den tredje himmel og hørt utsigelige ord. Jeg har skuet Kristus omgitt av englenes lovprisning, hevet over makter og myndigheter i himmelsfærene. Om du bare kunne få lys i ditt hjertes øye så du kunne forstå dette mysterium: Denne Kristus er gitt til kirken (Ef 1,17-23). For ham skal en gang hvert kne bøye seg og hver tunge lovprise – i himmelen, på jorden og under jorden (Fil 2,9-11). Hva er da mer naturlig enn å føre folkeslagene frem for ham for å delta i den store lovprisningen? Jeg er forresten ikke den eneste som brukte slike bilder. Les Hebreerbrevet og se en som gjennomfører motivet langt mer konsekvent.

Endetidsforventning

– Så må du ikke glemme at det hastet, fortsetter Paulus. Han blir litt usikker og nøler før han summer seg. – Vi trodde alle at Kristus snart skulle komme. Verdens skikkelse var i ferd med å forgå. Det var et spørsmål om uker og måneder, kanskje år. Vi så nok at en og annen døde uten at Kristus viste seg, men trøstet oss med at de også var med i hans plan. Min oppgave var å møte ham med førstegrøden fra alle folkeslag, slik det allerede på en måte var blitt foregrevet på pinsedagen da apostlene ble forstått på alle verdens tungemål. Jeg skrev ikke om mine egne anfektelser i brevene, de

kom stort sett senere. Jeg hadde nok med å formane de utålmodige og trøste de skuffede. Men jeg må innrømme at det etter hvert var langt lettere å bære de lidelsene jeg måtte gjennomgå for hans sak enn å akseptere at han aldri kom. Med mine lidelser kunne jeg ære Gud, men det ble en byrde å bære uroen over at han aldri så ut til å komme igjen. Ventet vi forgjeves? Hadde jeg misforstått det hele? Var all min innsikt i Guds hemmeligheter bare hjernespin?

– Hadde jeg visst at det ville gå ikke bare en generasjon, men hundrer, ja tusener av år uten at han kom tilbake, måtte jeg nok ha tatt hele mitt kall og min teologi opp til grundig revisjon. Jeg skulle samle en menighet fra alle folkeslag for å bære frem som et offer til den oppstandne, vi skulle gjøre oss klar til å møte ham når han kom igjen. Jeg fór land og strand rundt fordi det hastet. Hele min gjerning var preget av denne forventningen. Jeg tror nok det vesentlige ville bli stående, for møtet med Kristus omkalfatret hele mitt liv, men jeg hadde kanskje gitt meg tid til å innse at Gud ikke har like liten tid som oss, men arbeider i verden på helt andre måter enn vi tenker i vår iver.

– Jeg ser at det var nødvendig å grunne videre over Guds store husholdning i verden. Jeg var så vidt inne på det som poetiske antydninger da jeg lovpriste Guds verk. Jeg skjønnte at Kristi verk hadde kosmiske konsekvenser, at Gud hadde hele verden i sine hender, alle ting i himmelen og på jorden og under jorden, som jeg skriver i mine fangenskapsbrev. Men jeg hadde ikke tid til å utgrunne dette. Jeg måtte nøye meg med de litt store ordene i min lovsang. Kanskje jeg kan se mine gåtefulle ord der som utfordring til generasjonene av troende etter meg: Der hadde de spirene til nye visjoner om Guds husholdning for verden.

Guds husholdning med det jødiske folk

På tross av sine tanker om mulighetene til en dypere forståelse av Guds hemmeligheter, merker jeg at en skygge har lagt seg over ansiktet til Paulus. Blikket har mistet litt av fastheten, og han begynner å famle etter ord. Det er nesten så jeg kvier meg for å vende tilbake til det spørsmålet som har formet seg under samtalen. Men Paulus har taklet vanskeligere utfordringer før, og jeg kan ikke la ham slippe så lett. – Ærlig talt, Paulus, siden du selv bruker ordet hjernespin, har jeg lyst til å utfordre deg på dine fabuleringer om kirken og forholdet mellom folkeslagene og det jødiske folk. Jeg vil ikke kalle det hjernespin, men når en leser dine forklaringer i ettertid, er det jo tydelig at du tok feil. Er det urettferdig å si at

du av kjærlighet til ditt eget folk var på leting etter en tolkning av historien som kunne forklare det som for deg og de andre apostlene var en ufattelig gåte – at Guds eget folk vraket ham som dere bekjente som Guds utvalgte Messias?

– Jeg møtte aldri Jesus, og det var nok godt. For da hadde jeg kanskje blitt så utfordret av hans kritiske holdning til min fromhets-tradisjon at jeg aldri hadde sluppet hans budskap inn på livet. De historiene jeg hadde hørt om ham, var nok til å gjøre meg til forfølger. Det var møtet med den oppstandne som forvandlet mitt liv. For meg er den oppstandne Kristus viktigere enn alle disse beretningene de andre apostlene stadig vender tilbake til. Det er ikke Jesus fra fortiden som driver oss, men han som sitter ved Faderens høyre hånd. Ved å oppreise ham fra de døde har Gud innsatt ham som sin Sønn. Det er han som leder kirken, og det er han som gav meg mine åpenbaringer gjennom sin Ånd.

Jeg sitter med en følelse av at Paulus viker unna spørsmålene. Hvor vil han med å si at han ikke er så interessert i Jesu liv og virke som i hans kors og oppstandelse? Forsvarer han sin posisjon som apostel? De andres apostolat var gyldig fordi de gjennom egen erfaring kunne vitne om ham, mens Paulus måtte vitne om sin erfaring og innsikt i møte med den oppstandne. De andre hadde hørt og sett Mesteren i tale og handling og hadde en felles erfaring som hadde forvandlet deres liv. Han selv påberopte seg åpenbaringer i møte med den opphøyede Kristus, og måtte overbevise de andre om at dette gav ham samme myndighet som dem. Var det derfor han talte så sterkt om at det avgjørende ikke er å kjenne Kristus "etter kjødet" – eller "bare slik mennesker gjør", som det heter i den nye norske oversettelsen (2 Kor 5,16)?

Men Paulus vet godt hvor han vil. Han må bare markere at han har et litt større perspektiv enn de andre når det gjelder Kristi verk og kirkens rolle i Guds plan for kosmos.

– Jesu disipler var stort sett ulærde menn og kvinner. De var ikke vant til å se de store sammenhengene. Deres forkynnelse bestod i å berette om Jesu liv og virke, kalle folk til omvendelse, og vente på at han skulle komme igjen. Deres ord var troverdige fordi folk så at troen hadde omskapt deres liv. Så menighetene vokste, troen spredte seg som en farsott. Det store såret i deres tro var at Mesteren var blitt vraket av sitt eget folk, og det såret fortsatte å verke da de selv etter hvert ble utstøtt av synagogene. De tok det nok opp i sin forkynnelse, de var anfektet og lette etter forklaringer – evangelieberetningene som ble samlet og nedskrevet etter

min tid, viser det tydelig. Men de hadde ikke tankekraft og åndelig innsikt til å løse problemet, og de endte fort med fordømmende holdninger til jødene, som om det jødiske folk var forkastet av Gud. Jeg skjønner at selv en så mild mann som Johannes endte opp med ganske fordomsfulle beretninger om det jødiske folk. Når han skriver om "jødene", dreier det seg alltid om Jesu motstandere, som om ikke Johannes selv og disiplene og Jesus også var jøder.

Jeg spør om Paulus glemmer at han tidligere i samtalen beklaget sine egne krasse ord om jødisk tradisjon og lovfromhet, og minner ham om at de har lagt grunnlaget for kirkens karikaturer av jødisk fromhet. Jeg merker at han blir urolig. Er han irritert? Eller blir han anfektet av virkningene av sine ord? – Jeg har allerede gjort nok innrømmelser og behøver ikke å gjenta det jeg har sagt. Paulus ønsker tydeligvis ikke å ta opp enkeltheter. – Du må huske at mitt møte med den oppstandne tvang meg til å ta et oppgjør med hele min oppvekst, med min fromhet og alle mine teologiske studier. Jeg måtte forkaste alt det jeg hadde lært, for det hadde gjort meg til Kristi motstander. Det fikk meg til å tale ganske krast om Loven og om lovfromheten. Men jeg elsket mitt folk, og jeg var overbevist om at Gud hadde en plan for mitt folk. Min hovedoppgave var å bringe folkeslagene til lydighet, men jeg kunne ikke gjøre det hvis jeg ikke visste at Gud også hadde en plan for mitt folk.

– Mener du dermed å si at dine spekulasjoner om Guds plan med det jødiske folk er sekundære i forhold til dine tanker om Guds husholdning for hedningene?

– Jeg liker ikke måten du spør på, svarer Paulus. – "Spekulasjoner" høres ut som mine private grublerier. Jeg mener da at jeg var ledet av Ånden selv. Men du har nok rett på en måte, for det evangeliet jeg hadde fått som en åpenbaring, dreide seg om hedningenes plass i Guds plan for kosmos. Men denne Guds husholdning ville bli meningsløs om ikke Guds eget folk skulle være med. Det dukker opp mange steder i mine brev, men tydeligst i Romerbrevet der jeg forsøker å legge det til rette i sin helhet. Nei, det var nok ingen direkte åpenbaring, men jeg forsøkte å forstå det ut fra troen på Kristus, og min egen samvittighet bekreftet det i Den Hellige Ånd (Rom 9,1).

Det blir stille en stund. Det virker som om Paulus forsøker å huske hva han skrev. Det er så lenge siden. Vet han at det ikke gikk som han hadde tenkt og trodd? Han nøyer seg med noen antydninger. – Jeg visste at Gud ikke kunne forkaste sitt folk. De hadde løftene, paktene, loven, Kristus, alt. Derfor var det en ufatte-

lig sorg at folket vraket Ham. Guds ord slår ikke feil, på en eller annen måte måtte han oppfylle sine løfter. Jeg måtte finne et svar som gav mitt folk en plass i Guds husholdning. Og svaret jeg fikk, var at Guds vei til mitt folk ville gå via en omvei til hedningene. Når jødene så at hedningene etter hvert inntok rollen som det nye gudsfolket, ville de bli grepet av sjalusi og oppdage hvem Kristus virkelig var. Jo, en del av Israel skulle nok bli forherdet, men de ville vende tilbake når folkeslagene var kommet inn i fullt tall, og Guds plan ville fullendes. Folkeslagene fikk miskunn fordi Guds folk var ulydige. Og i annen omgang vil folkeslagenes lydighet føre Guds folk tilbake.

Jeg blir revet med av Paulus' engasjement. Intensiteten i hans argumentasjon smitter. Men det er likevel noe som skurrer. – Men det gikk ikke slik du trodde, forsøker jeg meg. – Hva skal vi som lever årtusener senere gjøre når vi vet at det hele utviklet seg annerledes? – Det er lett å være etterpåklok, kommenterer Paulus kort. – Jeg *måtte* ha en løsning på den smertefulle gåten. Jeg er intellektuell og er opptatt av å forstå. Jeg brukte den bibelkunnskap og de tolkningsmetoder jeg kjente, og mente å se linjene i Guds plan. Jeg skjønner at jeg tok grundig feil og undrer meg over at man fremdeles bruker mine fabuleringer som grunnlag for en teologi om det jødiske folk. Det var tross alt ganske enkle greier, det ser jeg nå, en kombinasjon av datidens bibeltolkning og psykologiske overveielser ut fra egne erfaringer. Jeg holder fast ved min kjærlighet til mitt folk, stoler på Guds løfter, og regner med at han har sine skjulte veier. Men jeg har gitt opp å forstå hvor de veiene går.

Kristus og folkeslagenes religioner

Jeg benytter sjansen til å vende tilbake til Paulus' tale om Guds husholdning, og utfordrer ham til å kommentere sine utsagn om folkeslagenes søken etter Gud. – Du har jo ganske sterke utsagn i Romerbrevet om folkeslagenes mulighet til gudserkjennelse. Sier du ikke at det en kan vite om Gud, ligger åpent for dem, og at hans usynlige vesen, hans evige kraft og guddommelighet kan erkjennes av hans gjerninger? Og i din store tale på Areopagos går du da vitterlig ganske langt i å anerkjenne folks søken etter Gud? På meg virker det nesten panteistisk når du siterer deres diktere og sier at det er i Gud vi lever, beveger oss og er til (Apg 17,26-28).

Paulus smiler i skjegget. Blir han smigret over at mennesker i år 2000 fremdeles diskuterer hans utsagn? Eller blir han forlegen over

å trekkes inn i diskusjoner han selv ikke egentlig forutså? – Du skjønner, sier Paulus, for oss var ikke hedenske religioner noe aktuelt diskusjonstema. Vi ventet på at Kristus snart skulle komme, og vi brukte all vår energi til å kalle folk til lydighet mot ham. Vi hadde ikke tid til teoretiske problemstillinger omkring forholdet til hedenske religioner. Er det religionsteologi dere kaller det? Det eneste spørsmål av den typen som var aktuelt for oss, var Guds forhold til det jødiske folk, og det var til gjengjeld brennende aktuelt. Vi måtte nok ta stilling til hedenske tradisjoner når vi møtte dem, men det lå helt utenfor vår horisont å stille akademiske spørsmål om religionenes plass i Guds plan.

– Jeg innrømmer at jeg kom med ganske uforbeholdne utsagn om folkeslagenes muligheter til gudserkjennelse, men mitt poeng var å vise at de derfor er uten unnskyldning når de forneker Gud, slik jødene er uten unnskyldning fordi de har Loven. Jeg hadde ingen kunnskap om hedenske religioner bortsett fra det jeg hadde sett av overtro og avgudsdyrkelse, og det virket frastøtende på meg som var oppdradd i jødisk tradisjon. Jeg hadde større sans for filosofenes utlegninger, men visste for lite til å gjøre så mye ut av det. Den talen i Areopagos som Lukas skriver om i Apostelgjerningene 17, åpner jo for en slik samtale. Jeg liker hans beskrivelse, men er ikke sikker på om det var akkurat slik det foregikk. Det er kanskje mer hans rekonstruksjon av forkynteren Paulus enn et referat av det som skjedde der og da. Men poenget er godt nok, og jeg kan gjerne vedkjenne meg den Paulus han beskriver. Men i etterhånd innser jeg at jeg helt sikkert ville ha uttalt meg langt forsiktigere om hedningene om jeg hadde visst mer om dem. Jeg kommer jo med de frykteligste utsagn om hvordan de er underkastet mørkets makter, uten håp og uten Gud. Og hadde jeg hatt litt mer tålmodighet da jeg fikk mine åpenbaringer, hadde Kristus kanskje også fortalt meg mer om hvordan han ved sin Ånd også virket blant folkeslagene. Han åpenbarte jo at i ham var alle ting skapt og at alle ting består ved ham – det må jo bety at han også virker i alle ting og kan sammenfatte alle ting i seg, som jeg jo selv hentyder til i mine brev.

Paulus blir sittende i tanker. Er han skuffet over at så mange av hans store visjoner ikke helt stemte med virkeligheten? Kristus kom ikke tilbake. Menighetene han som prest skulle bære frem som et lyteløst offer til den opphøyde Kristus, ble ødelagt av splid. Det jødiske folk vendte ikke tilbake til Kristus som et resultat av hedningemisjonen. Han fikk selv aldri tenkt tankene om folkeslagenes reli-

giøse søken til ende. Har han i det hele tatt noe å bidra med i samtalen med kristne som er på vei inn i det tredje årtusen?

Men så retter han seg opp og gløden vender tilbake til hans mørke blikk. – Kall det hva du vil: visjoner, åpenbaringer, spekulasjoner, tankespinn. Jeg hadde møtt Kristus og han forvandlet mitt liv. Han åpenbarte sine planer for meg og kalte meg til apostel for hedningene. Hans åpenbaringer var kanskje ikke alltid like klare for meg. Noen ganger så jeg bare uklart som i et speil, men jeg tok dem med inn i min tankeverden, brukte min intelligens og kunnskap og livserfaring til å tolke dem inn i min egen tid. Jeg måtte forholde meg til det jeg så og visste. Jeg måtte bale med de spørsmålene som meldte seg og tale til min samtid, ikke til en fjern fremtid. Jeg forsøkte å vriste svarene ut av Gud, studerte hans bok og lyttet til Åndens veiledning. Det er lett å være etterpåklok og si at jeg tok feil. Jeg vedstår meg at jeg tok feil i noen av mine vurderinger. Jeg innrømmer at det fremdeles er ufattelig at Kristus ikke kom. Mitt hjerte rives i stykker når jeg ser at mitt folk enda ikke har vendt seg til Kristus, selv om jeg ser at de gjennom historien fikk mindre og mindre grunn til å stole på den kirken som smykket seg med navnet Kristus.

– Men jeg tviler ikke på mitt kall. Hva hadde kirken vært uten meg? Jeg skrev det jeg måtte, og jeg var kalt av Kristus og ledet av hans Ånd. Jeg beskrev Guds store plan for verden med den opphøyede Kristus som sitt sentrum. Men jeg var begrenset av min tid, av min bakgrunn og livserfaring, av mitt språk og min historie. Dere må tolke dette i en ny tid ut fra det dere vet. Kanskje dere kommer til andre resultater, med nye visjoner, nye løsninger. Gjør det i troskap mot Kristus, men vit at de som kommer etter dere, vil oppdage at også dere tok feil i mye. Slik er troens vilkår i verden. Det har jeg lært.

Notto R. Thelle, f. 1941, cand. theol. 1965, practicum 1966, dr. theol. 1983. Misjonsprest i Japan (BM) 1969-1985, associate director ved NCC Center for the Study of Japanese Religions (Kyoto) 1974-1985, professor ved TF (UiO) 1986-. Tilknyttet NCC Study Center 1999-2000.

"Honestly speaking, Paul..." – A dialogue about missions then and now

Formulated as a fictitious correspondence and direct dialogue between Paul and the author, the article deals with some of the issues in the Pauline letters which are particularly relevant for modern understandings of missions. The author challenges Paul on such issues as the authority of his revelations and visions; his understanding of justification, which too often is isolated to be understood only as a forensic act; his vision of God's economy and his own unique role as the one who was called to reveal God's hidden plan; his view of mission as the priestly service of offering the heathen churches as a sanctified sacrifice to God; his thoughts on God's hidden plan for the Jewish people; his eschatological expectations; and his suggestions about the potential knowledge of God among heathen peoples. Would Paul have accepted that he was wrong on central points, and how would he explain that from the point of view of his insistence upon divine revelation?